

การบริหารจัดการสถานการณ์โรคระบาด โควิด-19 เชิงพุทธ

Management of the COVID-19 Epidemic Situation of Buddhism

ณัฐกานต์ หงษ์กุลเศรษฐ¹ และ เกรียงไกร พินยารัก²
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2}
Natthakarn Hongkulaset¹ and Kriangkrai Phinyarak²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1,2}
Corresponding Author, Email: zea230733@gmail.com

บทคัดย่อ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่มีการระบาดใหญ่ไปทั่วโลกได้ส่งผลกระทบต่อหลากหลายทั้งในด้านสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ การบริหารเป็นกระบวนการหรือกิจกรรมที่ใช้เพื่อวางแผนดำเนินการและควบคุมการดำเนินงานหรือทรัพยากรต่าง ๆ ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ การบริหารสามารถเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรบุคคล เงินทุน การตลาด โครงสร้างการองค์กร การวางแผนกลยุทธ์และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานขององค์กรหรือระบบใด ๆ ตามเป้าหมายหรือนโยบายที่กำหนดไว้ในองค์กรนั้น ๆ การบริหารจัดการแนวพุทธเป็นความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับวิชาสมัยใหม่ พุทธศาสนาสอนให้รู้จักบริหารจัดการคนและดูแลสิ่งแวดล้อมด้วยการเป็นคนดีมีจริยธรรม อีกทั้งยังสอนให้เข้าใจโลกและธรรมชาติอีกด้วย มนุษย์ คือ คนที่เก่งในการจัดการองค์กร การจัดการสมัยใหม่มุ่งเน้นไปที่การแข่งขันและการบรรลุเป้าหมาย แต่ถ้านำหลักพุทธศาสนามาบริหารจัดการ ก็จะมีแนวทางใหม่ที่ยุติธรรมและมั่นคงสำหรับทุกคน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; โควิด-19; เชิงพุทธ

* ได้รับบทความ: 6 พฤษภาคม 2567; แก้ไขบทความ: 16 กรกฎาคม 2567; ตอประวัติพิมพ์: 21 ธันวาคม 2567
Received: 6 May 2024; Revised: 16 July 2024; Accepted: 21 December 2024

Abstract

The global pandemic coronavirus disease 2019 (COVID-19) has had a wide range of health, social, and economic impacts. Management is the process or activity used to plan, carry out, and control operations. Work or various resources to work efficiently and systematically To achieve the objectives or goals that have been set. Management can involve managing human resources, funding, marketing, organizational structure. Strategic planning and others related to the functioning of any organization or system according to the goals or policies set in that organization. Buddhist management is an attempt to apply the principles of Buddhism to modern subjects. Buddhism teaches people to manage people and take care of the environment by being good and ethical. It also teaches people to understand the world and nature. Humans are the ones who are good at managing organizations. Modern management focuses on competition and achieving goals. But if the principles of Buddhism are used in management There will be a new, just and stable path for all.

Keywords: Management; COVID-19; Buddhism

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่มีการระบาดใหญ่ไปทั่วโลกได้ส่งผลกระทบต่อหลากหลายทั้งในด้านสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ประชาชนและผู้ที่จะเดินทางไปต่างประเทศต้องรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และให้ความร่วมมือเพื่อลดผลกระทบต่อชุมชนและสังคมในทุกมิติ นอกจากนี้ การปฏิบัติตามคำแนะนำและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเป็นสิ่งสำคัญเพื่อความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น ในช่วงเวลาที่โรค COVID-19 ระบาดอย่างรุนแรง เกิดขึ้นในหลายประเทศ การเดินทางไปต่างประเทศกลับกลายเป็นเรื่องที่ทำหายนมากขึ้น ผู้เดินทางต้องรับรู้ถึงเขตติดโรคติดต่ออันตราย และปฏิบัติตามข้อกำหนดที่หลากหลายประเทศได้กำหนดขึ้น ซึ่งรวมถึงการห้ามเข้าไปในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโควิด-19

ในประเทศไทย รัฐบาลได้ประกาศข้อกำหนดแห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ในลักษณะที่เป็นการตอบสนองต่อการระบาดของโรค COVID-19 และมีมาตรการที่เข้มงวดเพื่อรักษาความปลอดภัยของประชาชน โดยห้ามประชาชนเข้าไปในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการติดโรคโควิด-19 และมีการบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2563 อย่างไรก็ตาม การป้องกันและควบคุม

การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ต้องการความร่วมมือและความสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตามมาตรการที่เข้มงวดจากหน่วยงานราชการ การเข้าใจและการร่วมมือจากประชาชน และการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรทางการแพทย์

สถานการณ์โรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ในรอบสองปีที่ผ่านมาเมื่อโลกต้องเผชิญกับการระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) มีผลกระทบกับชีวิตของมนุษย์ทั่วโลกอย่างมหาศาล จำนวนผู้ติดเชื้อทั่วโลกตอนนี้มีทั้งสิ้น 774 ล้านคน และยังมีผู้เสียชีวิตจากโรคนี้นี้มากกว่า 7 ล้านคน ด้วยสถานการณ์นี้เป็นเรื่องที่ทุกคนต้องระมัดระวังและร่วมมือกันในการต่อสู้กับการระบาดของโรคติดเชื้ออย่างเต็มที่ การระบาดของโรคโควิด-19 ได้กระตุ้นการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนโดยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษาสุขภาพและการรักษาความปลอดภัยส่วนตัวและสังคม การใช้มาสก์อนามัย การรักษาระยะห่างทางสังคม และการล้างมือบ่อย ๆ เป็นเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ของมาตรการป้องกันที่สามารถช่วยลดการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสได้อย่างมีประสิทธิภาพ เราควรร่วมมือกันในการรักษาสุขภาพของตัวเองและคนรอบข้างอย่างสม่ำเสมอ การป้องกันโรคติดเชื้อไม่ใช่เรื่องที่เราควรทิ้งสำหรับผู้อื่นทำ แต่เป็นเรื่องที่เราทุกคนต้องร่วมมือกันเพื่อสร้างสังคมที่ปลอดภัยและสุขภาพดีขึ้นทั้งระยะยาวและระยะสั้น (World Health Organization (2024))

วัคซีนโควิด-19 เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการป้องกันการระบาดของโรค และขณะเดียวกันยังช่วยลดความรุนแรงของโรคและการเสียชีวิตจากโรคนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งนี้สำคัญเพราะการระบาดของโรค COVID-19 สามารถทำให้เกิดผลกระทบทางสุขภาพที่รุนแรงและเสียชีวิตได้ อย่างไรก็ตาม การรับวัคซีนนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญและมีผลข้างเคียงที่มีความเกี่ยวข้อง แม้ว่าการวิจัยและการทดลองก่อนหน้านี้จะทำให้วัคซีนมีความปลอดภัยและมีประสิทธิภาพในการป้องกันโรค แต่ก็ไม่มีความเสี่ยงใดที่ไม่มีผลข้างเคียงเลย ประเทศไทยได้ดำเนินการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคอย่างมีระบบติดตามและเฝ้าระวังอาการไม่พึงประสงค์อย่างเข้มงวด โดยจะตรวจสอบและรายงานผลของผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นจากการใช้วัคซีนโควิด-19 ทุกชนิด ซึ่งข้อมูลจากระบบเฝ้าระวังอาการไม่พึงประสงค์ของวัคซีนทั่วโลกก็ช่วยยืนยันว่าผลข้างเคียงที่รุนแรงจากการใช้วัคซีนโควิด-19 เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นน้อยมาก บางผู้ป่วยโควิด-19 อาจพบอาการภายหลังจากการติดเชื้อเรียกว่า "ลองโควิด" ซึ่งสามารถเป็นอาการอ่อนเพลีย, หายใจไม่อิ่ม, ความจำและการทำงานของสมองไม่ปกติ เช่น ภาวะสมองล้า ซึ่งมีร้อยละ 6 ของผู้ป่วยโควิด-19 ที่แสดงอาการลองโควิด ผู้ป่วยกลุ่มนี้อาจมีอาการนานได้ถึง 12 เดือน แม้ว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่จะหายเป็นปกติ ความเสี่ยงของการเกิดภาวะลองโควิดมีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น เพศหญิง, ผู้สูงอายุ, ภาวะน้ำหนักเกิน, การสูบบุหรี่, การมีโรคประจำตัว, และการติดเชื้อโควิดรุนแรง อาการลองโควิดสามารถพบได้ในเด็กและวัยรุ่น แต่พบได้น้อยในกลุ่มวัยรุ่น

ดังนั้น สำหรับบุคคลทั่วไปที่ได้รับวัคซีนโควิด-19 ควรให้ความสำคัญกับข้อมูลที่มีอยู่และปรึกษาแพทย์หากมีคำถามหรือข้อกังวลเกี่ยวกับวัคซีน แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือการเข้าใจว่าวัคซีนเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันการเกิดอาการรุนแรงและการเสียชีวิตจากโรค COVID-19 และการรับวัคซีนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ โดยมุ่งหวังให้สามารถกลับสู่ชีวิตปกติได้ในอนาคตใกล้ ๆ โดยปลอดภัยและมั่นคง หลายประเทศ พบว่าอัตราการเสียชีวิตของประชากรมีแนวโน้มที่สูงกว่าที่คาดการณ์ในช่วงก่อนโควิด-19 นั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจ

นอกจากนี้ยังมีบางประเทศที่มีอัตราการเสียชีวิตโดยรวมของประชากรเพิ่มขึ้น ซึ่งหมายความว่ามีการเสียชีวิตจากทุกสาเหตุเพิ่มขึ้น แม้จำนวนผู้เสียชีวิตจากโควิด-19 จะลดลงอัตราการเสียชีวิตโดยรวมที่เพิ่มขึ้นอาจเกิดจากหลายสาเหตุที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์โควิด-19 ตั้งแต่การติดเชื้อโควิด-19 ที่ยังคงมีอยู่ ไปจนถึงระบบบริการสาธารณสุขที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ทำให้การตรวจพบและรักษาโรคเรื้อรังต่าง ๆ ล่าช้าไป สถานการณ์ดังกล่าวต้องการการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อเข้าใจที่ถูกต้อง นอกจากนี้ บางประเทศยังมีรายงานที่บอกว่าอัตราการเสียชีวิตลดลงอย่างมีนัยสำคัญ การใช้มาตรการป้องกันโรคเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนควรปฏิบัติเพื่อปกป้องตนเองและแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ในสถานการณ์การระบาดของโรค โดยมีหลายมาตรการที่สามารถนำมาใช้ได้เช่นการใช้หน้ากากอนามัย การล้างมือด้วยเจลล้างมือหรือน้ำสบู่อย่างสม่ำเสมอ การหมั่นล้างมือเมื่อสัมผัสพื้นผิวต่าง ๆ และการหลีกเลี่ยงการสัมผัสหรือรับเชื้อที่อาจมาจากฝอยละอองน้ำลายของผู้ป่วย นอกจากนี้ยังควรรักษาระยะห่างจากผู้อื่นเพื่อลดโอกาสการสัมผัสโดยเฉพาะในสถานที่แออัด การไปพบแพทย์เมื่อมีอาการเสียหายเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ควรละเลย ซึ่งจะช่วยในการวินิจฉัยและรักษาโรคให้ทันเวลา ทั้งนี้การปฏิบัติตามมาตรการเหล่านี้ได้รับการยอมรับทั่วโลกว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการลดความเสี่ยงได้ดีที่สุด เพื่อป้องกันตนเอง คนที่รัก และชาติพันธุ์อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักนายกรัฐมนตรี (2563 : 1-2))

การบริหารจัดการ

การบริหารหมายถึงกระบวนการหรือกิจกรรมที่ใช้เพื่อวางแผน ดำเนินการ และควบคุมการดำเนินงานหรือทรัพยากรต่าง ๆ ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ การบริหารสามารถเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรบุคคล เงินทุน การตลาด โครงสร้าง การองค์กร การวางแผนกลยุทธ์และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานขององค์กรหรือระบบใด ๆ ตามเป้าหมายหรือนโยบายที่กำหนดไว้ในองค์กรนั้น ๆ การบริหารมักเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและครอบคลุมหลายด้าน ซึ่งต้องมีการวางแผน การดำเนินการ และการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดในที่สุด พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) (2567)

การบริหารแบ่งออกเป็นหลายด้าน เช่น การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ การบริหารการเงิน การบริหารการตลาด และอื่นๆ ซึ่งทุกด้านมีความสำคัญเท่าเทียมกัน การบริหารที่ดีจะช่วยให้องค์กรมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ การบริหารยังเกี่ยวข้องกับ การวางแผนยุทธศาสตร์ การตัดสินใจที่สำคัญ เช่น การเลือกนโยบายการลงทุน การจัดทำแผนธุรกิจ และการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้องค์กรสามารถเติบโตและเจริญรุ่งเรืองไปในทิศทางที่ต้องการ

กระบวนการบริหาร เป็นหน้าที่ของผู้บริหารมีนัก บริหารได้ให้แนวคิดแตกต่างกันไป อย่างเช่น ในช่วง ค.ศ.1841-1925 Koont ได้กำหนดขั้นตอนการบริหารไว้ 5 ขั้น (POSDC) คือ

1. การวางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการบรรลุความสำเร็จในทุก ๆ ด้าน เมื่อมีการวางแผนอย่างเหมาะสม จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น การวางแผนจะช่วยให้ทราบถึงเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ และช่วยในการกำหนดกำหนดทิศทางและแผนงานที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถทำให้เป้าหมายที่ตั้งได้ในที่สุด จึงสามารถกล่าวได้ว่าการวางแผนเป็นกระบวนการสำคัญที่มีผลสำคัญต่อความสำเร็จของหน้าที่หรือโครงการใด ๆ ที่มีการดำเนินการต่อไป

2. การจัดองค์การ (Organizing) ความสำเร็จในการจัดองค์การขึ้นอยู่กับ การวางแผนและการดำเนินงานที่ถูกต้อง การจัดองค์การช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างมีระเบียบ ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทรัพยากรทุกประเภทได้รับการใช้ประโยชน์อย่างเต็มประสิทธิภาพ การจัดองค์การเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรหรือธุรกิจเติบโตและประสบความสำเร็จในระยะยาว

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) เป็นกระบวนการสำคัญที่มีไว้เพื่อให้องค์กรสามารถมีบุคลากรที่มีความสามารถและคุณภาพ เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่และทำงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดคนเข้าทำงานไม่เพียงแต่เรื่องการหาคนเข้าทำงานเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและธำรงรักษาทรัพยากรบุคคลให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลา การจัดคนเข้าทำงานที่ดีจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์การในระยะยาว ด้วยเหตุนี้การจัดคนเข้าทำงานควรถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญที่องค์การควรให้ความสำคัญอย่างมาก

4. การอำนวยการ (Directing) หรือการมีศิลปการสร้าง ความเข้าใจและรู้จักจูงใจและกำกับให้ ผู้ทำงานทุกคน และทีมงานต่าง ๆ ทำงานโดยทุ่มเทและเสริมประสานต่อกันเพื่อผลสำเร็จของส่วนรวมร่วมกัน การอำนวยการเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้นำสามารถชักจูงและแนะนำทีมงานให้เดินไปในทิศทางที่ต้องการ ด้วยการเสนอแนวทางและกลยุทธ์ที่ชัดเจน การอำนวยการที่ดีจะช่วยสร้างบรรยากาศที่สร้างสรรค์และกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ในทีมงานอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างผลลัพธ์ที่ดีออกมาในการทำงานของทีมงานและองค์กรในระยะยาว

5. การควบคุมการทำงาน (Controlling) หรือการติดตามผลการปฏิบัติงานที่กำลังดำเนินไป เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของการทำงานต่าง ๆ ในระหว่างกระบวนการทำงาน ทั้งนี้ หากผลงานใด ผิดไปจากที่คาดคิด ผู้บริหารก็จะแก้ไขและปรับให้การทำงานกลับสู่ภาวะที่มีประสิทธิภาพ อีกครั้ง และ โดยที่การควบคุมนี้อยู่ในขั้นตอนของการปฏิบัติโดยบุคคลต่าง ๆ อยู่ดังนั้นการติดตามผลการปฏิบัติ และการปรับแก้ ต่างก็ต้องกระทำกับคนผู้ทำงานที่กำลังปฏิบัติอยู่ในขณะนั้น (สมคิด บางโม, 2558 : 71)

การบริหารจัดการตามแนวพุทธ

การบริหารจัดการแนวพุทธเป็นความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์กับวิชาสมัยใหม่ ทั้งนี้ เพราะพุทธธรรมเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใด ๆ พุทธธรรม จึงสามารถครอบคลุมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด การบริหารจัดการแนวพุทธให้เป็นที่ ยอมรับในสังคมและเป็นประโยชน์ต่อทุกคนจะช่วยสร้างสังคมที่มีวิสัยทัศน์และสงบเรียบร้อยได้อย่างดี ควรมีเป้าหมายที่ชัดเจน และวางแผนการทำงานอย่างรอบคอบ เพื่อช่วยให้งานเป็นไปตามเป้าหมาย ที่ตั้งไว้ การมีทีมงานที่ร่วมใจกันและสนับสนุนกันก็เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างบรรยากาศที่ดีในที่ทำงาน นอกจากนี้ การรักษาสุขภาพทั้งกายและใจให้ดี เช่นการออกกำลังกาย ทำสมาธิ หรือเรียนรู้ ทักษะใหม่ ๆ ก็ช่วยเสริมสร้างความสุขในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4 ข้อ ดังนี้

1. ฉันทะ คือ พอใจและมีความสุขในการทำงาน มีความกระตือรือร้นในการทำงานให้สำเร็จ ตามเป้าหมายในการทำงาน สำนวตตนเองเพื่อค้นหาความสุขและความพึงพอใจในการทำงานมักจะเริ่มต้น จากการงานมากขึ้น และช่วยให้สามารถที่จะสร้างแผนการปรับปรุงตนเองหรือการเปลี่ยนแปลง ในการทำงานที่เหมาะสม

2. วิริยะ คือ ความขยันและความหมั่นเพียรในการทำงาน ความขยันและความหมั่นเพียร เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้งานทุกอย่างสามารถดำเนินไปได้อย่างประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ความวิริยะ เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่ช่วยนำไปสู่ความสำเร็จ เป็นการหมั่นฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะความชำนาญ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

3. จิตตะ คือ จิตใจที่มีสมาธิและมุ่งมั่นกับงานที่จะช่วยสร้างผลลัพธ์ที่ดี ความตั้งใจที่มีความ สำคัญเป็นอย่างมากในการแสดงคุณค่าของสิ่งที่ทำ ในสังคมของการทำงานปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน และความขี้เกียจ ความรับผิดชอบต่องานเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เมื่อมีจิตใจที่มั่นคงและมีสมาธิ จึงไม่ทำให้ เราหลงลืมเส้นทางสู่ความสำเร็จได้บรรลุ

4. วิมังสา คือ การพิจารณาและการใช้ปัญญาในการตรวจสอบงานเป็นขั้นตอนสำคัญในการทำงาน ที่มีประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้ความคิดอย่างชาญฉลาดและการวิเคราะห์เพื่อทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

เราควรทำการพิจารณาและวิเคราะห์งานก่อนที่จะดำเนินการ เพื่อลดความผิดพลาดและป้องกันการทำผิดซ้ำในอนาคต (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ ชาย สัญญาวิวัฒน์ (2550 : 182)

จะเห็นว่า พุทธศาสนาสอนให้รู้จักบริหารจัดการคนและดูแลสิ่งแวดล้อมด้วยการเป็นคนดี มีจริยธรรม อีกทั้งยังสอนให้เข้าใจโลกและธรรมชาติอีกด้วย มนุษย์คือคนที่เก่งในการจัดการองค์กร การจัดการสมัยใหม่มุ่งเน้นไปที่การแข่งขันและการบรรลุเป้าหมาย แต่ถ้านำหลักพุทธศาสนามาบริหารจัดการ ก็จะมีแนวทางใหม่ที่ยุติธรรมและมั่นคงสำหรับทุกคน ซึ่งจะทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยที่ยังคงมีคุณธรรม

พุทธวิธีการบริหาร หมายถึง วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารคณะสงฆ์ในสมัยนั้นให้ดำรงสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบันกว่า 2500 ปี การบริหารในพระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงหลักการบริหารที่กระจายอยู่ในพระไตรปิฎก คือ

1. พุทธวิธีในการวางแผน คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัวเพื่อให้ สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “พรหมจรรย์ (การบวช) นี้ ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและคำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อ ศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจตวิมุตติหรือความหลุดพ้นแห่งจิต” (ม.ม. 12/352/373)

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขุมา แปลว่า มีสายตาวีไกล คือมองการณ์ไกล (อง.ตัก. 20/459/156) วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวคือ วิมุตติ (ความหลุดพ้นทุกข์) (วิ.จ.7/462/291)

2. พุทธวิธีในการจัดองค์กร เมื่อใครสักคนมาเป็นพระภิกษุ พวกเขาจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์บางประการ กฎข้อหนึ่ง คือ ทุกคนได้รับการปฏิบัติเหมือนกัน ไม่ว่าพวกเขาจะมาจากไหนหรือมีภูมิหลังอะไรก็ตาม ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เกิดปัญหาได้เพราะถ้าทุกคนคิดว่าตนเท่าเทียมกันก็จะมีใครฟังหรือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าภิกษุที่มาทีหลังต้องแสดงความเคารพผู้ที่มาทีหลัง สิ่งนี้ช่วยให้สิ่งต่าง ๆ เป็นระเบียบและทุกคนทำงานร่วมกัน (ขุ.ธ. 25/31/54)

เมื่อมีผู้นับถือพระพุทธเจ้ามากขึ้น พระองค์ได้ทรงจัดพระพุทธานุสาวิตออกเป็น 4 กลุ่ม คือ พระภิกษุ แม่ชี อุบาสก และอุบาสิกา พระองค์ทรงกระจากอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการบริหารจัดการเพื่อให้คณะสงฆ์สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาภายในคณะสงฆ์เองได้ ช่วยให้คณะสงฆ์ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ม.ม. 13/609/554)

3. พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา มีกฎเกณฑ์บางประการสำหรับผู้ที่ยอยากเป็นพระภิกษุ ผู้นำพิธีเรียกว่าพระอุปัชฌาย์มีอำนาจกำหนดว่าใครจะบวชได้ พระทั้งหมดในกลุ่มต้องตกลงรับพระใหม่ เมื่อบวชแล้วจะต้องเรียนรู้จากพระอุปัชฌาย์เป็นเวลาห้าปี นี้เรียกว่านัยมุตตะกะ. การอบรมพระภิกษุใหม่มีความสำคัญมากและนำไปสู่การสร้างโรงเรียนวัดและมหาวิทยาลัยในพระพุทธศาสนา

การศึกษาและการฝึกอบรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะผู้คนจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนกว่าจะมีปัญญามาก แนวทางการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนาเน้นการปฏิบัติและพัฒนาคุณธรรมที่ดี พุทธศาสนาเชื่อว่าการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองและช่วยให้ผู้คนบรรลุเป้าหมาย พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบความพร้อมในการศึกษาของบุคคลกับดอกบัวและจำแนกบุคคลตามศีลธรรม พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้นักเรียนลงมือปฏิบัติและประยุกต์ใช้สิ่งที่เรียนรู้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 20)

4. พุทธวิธีในการอำนวยการ ในพระพุทธศาสนา ผู้นำต้องชี้แนะและสนับสนุนให้ผู้อื่นปฏิบัติตามคำสอน เพราะพวกเขาไม่สามารถบังคับคนอื่นให้ทำสิ่งต่าง ๆ โดยใช้กำลังได้ ผู้คนรับฟังผู้นำได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าพวกเขาเป็นผู้นำที่ดีเพียงใด

ความแตกต่างระหว่างผู้บริหารและผู้นำ

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ต้องการได้

ผู้นำ คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ

ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถชักจูงใจให้คนอื่นเกิดความต้องการที่จะทำตามปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร

5. พุทธวิธีในการกำกับดูแล เปรียบเสมือนการรับผิดชอบกลุ่มคนและดูแลให้พวกเขาทำงานของตนให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่พวกเขาต้องการ พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าการดูแลสงฆ์ซึ่งเป็นคณะภิกษุเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง พระองค์ทรงตั้งกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติ เรียกว่า วินัย เพื่อให้ประพฤติดนถูกต้อง พระพุทธเจ้าทรงมีเหตุผล 10 ประการ ที่ทรงบัญญัติกฎเกณฑ์เหล่านี้ เช่น ต้องการให้พระสงฆ์มีความสุขและเคารพเขายังต้องการที่จะรักษาพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและมั่นคง (วิมहा.1/20/37)

พระวินัยเปรียบเสมือนกฎเกณฑ์ที่ภิกษุต้องปฏิบัติตาม ช่วยให้พวกเขาประพฤติดีและรู้ว่าอะไรถูกหรือผิด หากพระภิกษุทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็สามารถยอมรับกับพระภิกษุอื่น ๆ และสัญญาว่าจะไม่ทำผิดอีก เรียกว่าพิธีสารภาพ ช่วยให้พวกเขาเรียนรู้จากความผิดพลาดและดีขึ้นในอนาคต (วิมहा. (ไทย) 1/300/220)

การบริหารภาวะวิกฤต

ภาวะวิกฤต หมายถึง วิกฤตคือเมื่อมีสิ่งที่ไม่คาดคิดและสับสนเกิดขึ้นอย่างกะทันหันจนทำให้เกิดความตื่นตระหนก อาจเป็นสถานการณ์ที่ยากลำบากที่องค์กรและประชาชนไม่ได้เตรียมพร้อมรับมือ วิกฤตการณ์อาจส่งผลกระทบต่อหน่วยงานและองค์กร และอาจสร้างแรงกดดันต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น บุคคลและกลุ่ม มันยังอาจส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงและผลกำไรของธุรกิจอีกด้วย วิกฤตการณ์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตือนล่วงหน้า นั่นเป็นสาเหตุว่าทำไมการรู้วิธีการจัดการและมีแผนจึงเป็นสิ่งสำคัญ การเตรียมพร้อมล่วงหน้าสามารถช่วยให้เราพร้อมสำหรับวิกฤตการณ์ในอนาคตได้ ตอนนี้ เรามาเรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนในการจัดการวิกฤตกันดีกว่า (Long R. K , 2001 : 14) บางครั้งเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดอาจเกิดขึ้นซึ่งก่อให้เกิดอันตรายหรือทำให้ผู้คนรู้สึกไม่แน่ใจเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง เหตุการณ์เหล่านี้อาจเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ หรือชื่อเสียงของบุคคลหรือองค์กร มีหลายสิ่งที่สามารถทำให้เกิดวิกฤตการณ์เหล่านี้ได้ เช่น อุบัติเหตุ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาทางกฎหมาย หรือความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (Covello V, 1995 : 24) เมื่อมีสิ่งเลวร้ายเกิดขึ้น เช่น ปัญหาใหญ่หรืออุบัติเหตุ คนสำคัญที่รับผิดชอบบริษัทจะต้องจัดการกับปัญหาทั้งหมดที่มาพร้อมกับมัน แต่พวกเขายังต้องไม่ลืมที่จะดำเนินธุรกิจให้ราบรื่นต่อไป สัญญาณของวิกฤตมักจะเกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ และบอกเราเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วซึ่งอาจทำให้ปัญหาแย่ลงไปอีก ควบคุมสถานการณ์ได้ยาก และบุคคลภายนอกบริษัทก็เริ่มสนใจ ผู้คนอาจมีความคิดที่แตกต่างกันในการแก้ไขปัญหา และทุกคนก็รู้สึกกลัวและวิตกกังวลมาก ทุกวิกฤตมีความแตกต่างกัน (Seitel, 2007 : 3)

ดังนั้น ผู้บริหารควรมีสิ่งเลวร้ายเกิดขึ้น สิ่งสำคัญคือต้องคิดถึงปัญหาที่แท้จริงเบื้องหลังสิ่งเหล่านั้น ดีกว่าที่จะแก้ไขปัญหาก่อนที่จะเปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อที่คนอื่นจะได้ไม่ต้องนำมาเปิดเผยเมื่อเกิดวิกฤต มันสามารถเปลี่ยนวิธีที่ผู้คนและบริษัททำสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่หากพวกเขารับมือได้ดี พวกเขาจะแข็งแกร่งขึ้นได้ในที่สุด เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้คนที่จะต้องซื้อสัตย์และรับผิดชอบในช่วงเวลาที่ยากลำบาก เพื่อที่จะสามารถปกป้องชื่อเสียงของตนและทำให้องค์กรดำเนินไปได้อย่างราบรื่น (Welch J. and Welch S, 2005 : 5) อย่างไรก็ตาม เมื่อมีสิ่งเลวร้ายเกิดขึ้น สิ่งสำคัญคือต้องไม่ตำหนิผู้อื่น พูดเกี่ยวกับเรื่องนั้นโดยไม่รู้ข้อเท็จจริง หรือปฏิเสธที่จะตอบคำถาม การพูดว่า "ฉันไม่อยากพูดถึงมัน" กับสื่อก็ไม่ดีเช่นกัน การวิจัยแสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้คนได้ยินสิ่งเหล่านี้ พวกเขาคิดว่าบุคคลที่พูดมีหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวที่อาจทำให้ผู้อื่นดูไม่ดีหรือแสดงท่าทีลำเอียงต่อนักข่าวบางคน (Seitel, 2007)

วัตถุประสงค์หลักในการบริหารภาวะวิกฤต มี 3 ข้อ คือ (Grant S. E. and Powell D., 2000 : 22)

1) การป้องกันการเกิดวิกฤต โดยต้องจัดทำแผนล่วงหน้า เพื่อช่วยลดการเกิดความเสียหาย ช่วยให้มีการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพ

2) การกำจัดวิกฤตที่เกิดขึ้นนั้นให้หมดไปให้เร็ว ที่สุดและการจำกัดความเสียหายเพื่อลดความสูญเสียของทรัพย์สินลดการเกิดการขัดขวางการดำเนินงาน

3) การสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นอีกครั้ง การที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้นั้นต้องอาศัยการวางแผนและการนำไปปฏิบัติที่ดีด้วยการอบรมบุคลากรให้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องปลอดภัย ในช่วงก่อนระหว่างหรือหลังการเกิดเหตุฉุกเฉินนั้น ๆ

สำหรับผู้บริหารองค์กรต้องมีการเตรียมการรับภาวะวิกฤต ดังนี้

1) การระบุความเสี่ยงให้ได้ว่าเกิดอะไรขึ้น เช่น หากมีสิ่งไม่ดีในอนาคตทำให้ต้องสิ้นเปลืองได้ และหากโรงงานต้องปิดก็อาจทำให้เกิดปัญหาได้ สิ่งสำคัญคือต้องรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงเพื่อให้ทุกคนสามารถพูดคุยเกี่ยวกับมันและฝึกฝนสิ่งที่ควรทำในกรณีฉุกเฉิน ซึ่งอาจรวมถึงการฝึกซ้อมออนไลน์แทนการฝึกซ้อมต่อหน้า

2) บริษัทจำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่าพวกเขาจะแก้ไขสิ่งที่อาจผิดพลาดได้อย่างไร หากพวกเขาสามารถอธิบายและพิสูจน์วิธีแก้ปัญหของตนเองได้ ผู้คนก็จะไว้วางใจว่าพวกเขาสามารถแก้ไขปัญหาได้เป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาภายในบริษัท

3) การระบุสาเหตุที่ทำให้สิ่งเลวร้ายเกิดขึ้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเมื่อผู้คนคิดว่าองค์กรรู้ว่าเหตุใดจึงเกิดข้อผิดพลาด พวกเขามีแนวโน้มที่จะไว้วางใจว่าองค์กรสามารถแก้ไขได้

4) เมื่อมีสิ่งเลวร้ายเกิดขึ้น ผู้รับผิดชอบอาจรู้สึกสับสนมากและไม่รู้ว่าต้องทำอะไร แต่ถ้าพวกเขาแสดงให้เห็นว่าตนเองมีความรับผิดชอบและพยายามแก้ไขปัญหาจะทำให้คนอื่นคิดว่าพวกเขาสามารถรับมือกับสถานการณ์ได้

5) การสร้างเว็บไซต์ที่ต้องใช้รหัสลับในการเปิดได้ จะช่วยให้พูดคุยกับคนในองค์กรและภายนอกองค์กรด้วย ภายในองค์กรสามารถแบ่งปันเคล็ดลับและสิ่งที่จำเป็นในการพูดคุยกับผู้คนภายนอก และเมื่อมีเหตุฉุกเฉินหรือปัญหาใหญ่ก็สามารถเปิดเผยให้คนอยากรู้ได้ อีกทั้งยังสามารถนำข่าวสารและข้อมูลสำคัญลงเพจได้อย่างรวดเร็วอีกด้วย (Seitel, 2007 : 5) ก่อนเกิดวิกฤติ สิ่งสำคัญคือต้องมีแผนเตรียมพร้อม แผนนี้ควรง่ายต่อการเข้าใจและใช้งาน ผู้รับผิดชอบควรพร้อมและมีเวลาให้ความสำคัญกับแผนอยู่เสมอ การสร้างความไว้วางใจและดำเนินการที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน เช่น การสร้างชื่อเสียงที่ดีให้กับบริษัทล่วงหน้า ซึ่งจะช่วยให้ในการพูดคุยกับลูกค้าในช่วงวิกฤตเพราะพวกเขาจะมีมุมมองเชิงบวกต่อองค์กรซึ่งจะทำให้ปัญหาไม่เลวร้ายนัก (Chattananon A., Lawley M., 2007 : 20)

องค์กรต้องเตรียมความพร้อม เมื่อเกิดปัญหาวิกฤต ดังนี้

1) ต้องเตรียมให้ข้อมูลจุดยืนที่ชัดเจนตรงไปตรง มาที่พร้อมประกาศให้แก่สังคมรับรู้

2) ต้องให้ผู้บริหารระดับสูงขององค์กรเข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจด้วย

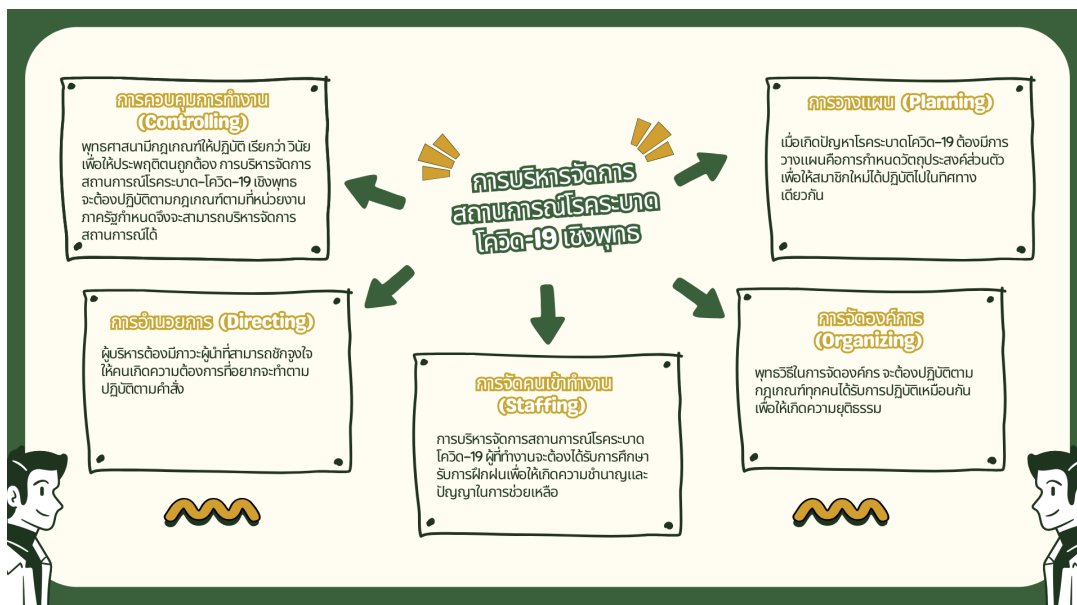
3) แสวงหาการสนับสนุนจากองค์กร หรือบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้อง

- 4) จัดตั้งคณะกรรมการบริหารภาวะวิกฤตโดยต้อง รวมศูนย์การสื่อสารมาที่คณะกรรมการชุดนี้ และให้รวมผู้บริหารด้านไอทีมาด้วยโดยกำหนดให้มีผู้ให้ข่าวเพียงคนเดียว เพื่อป้องกันความสับสน
- 5) การเลือกโฆษกมีความสำคัญซึ่งอาจเป็นซีโอโอ หรือผู้อื่นก็ได้แต่ต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในแต่ละวิกฤต อาจมีโฆษกที่แตกต่างกันขึ้นกับความเหมาะสม ต้องเป็นผู้ที่ได้ผ่านการฝึกฝนอบรมมาเป็นอย่างดี
- 6) กำหนดให้สมาชิกของคณะกรรมการบริหาร วิกฤตเป็นผู้ประเมินผลของวิกฤตต่อสาธารณชน และคอยควบคุมดูแลข่าวสารขององค์กรที่จะมีผลกระทบออกไปด้วย
- 7) ให้ความร่วมมือกับสื่อมวลชนตั้งแนวทางมาตรฐานในการปฏิบัติสำหรับสื่อขององค์กร เพื่อจะได้สื่อสารข้อมูลทั้งหมดที่ถูกต้องต่อสังคม
- 8) เตรียมวิธีการสื่อสาร เช่น การประกาศ การทำ บันทึกรายการ ทีวีวงจรปิด คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์และ ต้องพัฒนา ระบบการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารให้ถูกต้องก่อนการส่งไปตามช่องทางต่าง ๆ
- 9) จัดตั้งศูนย์การสื่อสารที่มีอุปกรณ์ในการสื่อสารที่ครบเพียงพอเพื่อคอยติดตามข่าวและการเปลี่ยนแปลงของ สถานการณ์อย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะทางอินเทอร์เน็ต
- 10) อย่าละเลยผู้ได้บังคับบัญชาในองค์กรต้องมีการชี้แจงให้เกิดความเข้าใจต่อปัญหานั้นอย่างถูกต้องตรงไปตรงมาโดยเฉพาะฝ่ายประชาสัมพันธ์

สรุป

ในสถานการณ์ปัจจุบันอาจหลีกเลี่ยงได้ยากสิ่งเดียวที่ผู้นำต้องทำ คือ การเตรียมความพร้อม เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตที่อาจเกิดขึ้นได้อยู่เสมอในการบริหารภาวะวิกฤตมีวัตถุประสงค์หลัก 3 อย่าง คือ 1) การป้องกันการเกิดวิกฤต 2) การกำจัดวิกฤตนั้นให้หมดไปให้เร็วที่สุดและการจำกัดความเสียหายและ 3) การสร้างความเชื่อถือให้เกิดขึ้นอีกครั้งสำหรับแผนการรับภาวะวิกฤตนั้นต้องมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ให้พร้อมในรูปแบบที่เข้าใจและนำไปใช้ได้ง่าย ๆ ในการสื่อสาร เมื่อเกิดวิกฤตผู้นำองค์กร หรือผู้รับผิดชอบ ต้องสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ข้อมูลทั้งหมดต่อสื่อมวลชนอย่างซื่อสัตย์ตรงไปตรงมารวดเร็ว และทันสถานการณ์ภายใต้เหตุการณ์ที่สับสน ผู้นำต้องมีภาพลักษณ์ที่ดีมีความพร้อมอยู่เสมอ มีเวลาเอาใจใส่เพียงพอ ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้ได้ และมีการลงมือปฏิบัติที่ เหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2567). บริหารองค์กรแนวพุทธให้ตรงกับปัญหาฝ่าวิกฤต. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2567, จาก <https://www.prosofthcm.com>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมคิด บางโม. (2558) องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: วิทย์พัฒนา.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ ชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550) การบริหารจัดการแนวพุทธ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2563). แล่งการณ์สำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548. (2563, 25 มีนาคม), ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 137 ตอนที่ 24 ก, หน้า 1-2.

- Chattananon A. Lawley M. Trimetsoontorn J. Suppar erkchaisakul N. and Leelayouthayothin L. (2007). 'Building Corporate Image through Societal Marketing Programs'. Society and Business.
- Covello V. (1995) Risk communication paper. Opening the black box risk conference. McMaster University.
- Grant S. E. and Powell D. (2000) "Crisis response and communication planning manual". Prepared for the Ontario Ministry of Agriculture. Food and Public Affairs Ontario.
- Long R. K. "Seve Needless Sins of Crisis (Mis) management". PR Tactics. August,
- Newsom. D. Turk. J. and Kruckerberg. D. (2004) This is PR: The Realities of Public Relations. eighth edition. Thomson Wadsworth. Ontario.
- Seitel. (2007). The Practice of Public Relations. (10th ed.). Practice Hall: New Jersey.
- Welch J. and Welch S. (2005). Winning. International edition. Harper Collin: New York.
- World Health Organiization. (2024). สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2567, จาก www.who.int/thailand.